

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/191980,TEKSTAUDIO-9-pazdziernika-1944-r-Heinrich-Himmler-Reichsfhrer-SS-wydal-rozkaz-ca.html>
01.03.2026, 12:10

[TEKST+AUDIO] 9 października 1944 r. Heinrich Himmler, Reichsführer-SS, wydał rozkaz całkowitego zburzenia Warszawy

Od upadku powstania warszawskiego stolica Polski była sukcesywnie niszczona przez specjalne oddziały niemieckie. Niemcy wywozili z miasta wszystko, co przedstawiało jakąkolwiek wartość. Szacuje się, że z Warszawy wyjechało co najmniej 45 tys. wagonów z łupami. Następnie do akcji przystąpili żołnierze tzw. Brandkommando, do zadań których należało podpalanie budynków oraz saperzy, którzy wysadzali kamienice oraz wszystkie budynki przedstawiające znaczenie historyczne lub kulturowe. Wśród nich znalazł się Zamek Królewski, Pałac Saski, pomnik księcia Józefa Poniatowskiego, warszawska Katedra wraz z przylegającym doń kościołem oo. Jezuitów i wiele więcej. Warszawa została zniszczona najbardziej spośród miast europejskich w czasie II wojny światowej

09.10.2023

Plan Pabsta

Przed wybuchem II wojny światowej Warszawa zajmowała ok. 140 km². Była miastem dynamicznym i stale rozwijającym się. Zagraniczni turyści nazywali ją małym Paryżem. Miasto zachwycało architekturą i tętniło życiem. W 1939 r. ludność stolicy wynosiła prawie 1,3 mln, w tym ok. 1/5 stanowili Żydzi. Warszawa była siódmym pod względem zaludnienia miastem Europy, wyprzedzając w tym zakresie m.in. Rzym czy Madryt.

Od początku okupacji Warszawa była centrum oporu przeciwko niemieckiemu totalitaryzmowi. To stolica Polski stanowiła główny ośrodek dowodzenia polskiego państwa podziemnego, najlepiej zorganizowanej partyzantki antyniemieckiej w czasie II wojny światowej, wiele razy stojącej na drodze niemieckiej polityce *drang nach Osten* i zdobywania przestrzeni życiowej dla Niemców. Z tego powodu Niemcy za wszelką cenę chcieli zniszczyć Warszawę. Plan ten jednak realizowali etapowo.

Pierwsze poważne zniszczenia dotknęły już miasto podczas

kampanii wrześniowej 1939 r. Lotnictwo niemieckie celowo bombardowało całe kwartały ulic. Oszczędzono te fragmenty miasta, które miały zostać zachowane jako dowód rzekomego germańskiego porządku na Wschodzie. W dzienniku Generalnego Gubernatora Hansa Franka z lipca 1940 r. zachowała się następująca wzmianka:

„W sprawie Warszawy Führer postanowił, że odbudowa tego miasta jako polskiej metropolii jest absolutnie wykluczona. Führer życzy sobie, żeby [...] Warszawa zesłała do rządu miasta prowincjonalnego”.

W tym celu już 6 lutego 1940 r. nazistowski architekt Friedrich Pabst przedstawił Hansowi Frankowi plan przebudowy Warszawy, zakładający zmianę stolicy Polski na prowincjonalne miasto niemieckie. Plan urbanistyczny dla Warszawy zakładał m.in: ograniczenie miasta do 7 km² powierzchni, wyburzenie Starego Miasta, zasiedlenie miasta przez 100-130 tys. Niemców (lewy brzeg Wisły, 6 km² powierzchni) całkowite wysiedlenie Żydów, pozostawienie tylko niezbędnych do niewolniczej pracy Polaków (prawy brzeg Wisły, 1 km² powierzchni). Do realizacji tego planu nie doszło, ponieważ Friedrich Pabst, nadzorujący prace niemieckich urbanistów, został zastrzelony 13 grudnia 1943 r. na ul. Daniłowiczowskiej w Warszawie, podczas akcji „Braun” przygotowanej przez Kedyw Armii Krajowej. Ponadto ze względu na klęski ponoszone na frontach Niemcy odłożyli realizację tego planu na później.

Kolejnym etapem niszczenia Warszawy było powstanie w getcie warszawskim w 1943 r., w wyniku którego została unicestwiona cała dzielnica żydowska. Jednak to dopiero wybuch powstania warszawskiego rok później przesądził o losie miasta i Niemcy powróciły do pierwotnego pomysłu. 21

września 1944 r., czyli jeszcze podczas trwania powstania, Reichsführer-SS Heinrich Himmler w rozmowie z Hitlerem stwierdził:

„Warszawa, stolica, głowa, inteligencja tego byłego 16-17-milionowego narodu Polaków będzie zniszczona, tego narodu, który od 700 lat blokuje nam Wschód i od czasu pierwszej bitwy pod Tannenbergiem [Grunwaldem] leży nam w drodze. A wówczas historycznie polski problem nie będzie już wielkim problemem dla naszych dzieci i dla wszystkich, którzy po nas przyjdą, ba, nawet już dla nas”.

Himmler dostał od Führera wolną rękę. Oprócz niego za niszczenie Warszawy i ludobójstwo jej mieszkańców odpowiadają również: Erich von dem Bach-Zelewski, Oskar Dirlewanger, Heinz Reinefarth – kat Woli, odpowiedzialny także za rzeź mieszkańców Czerniakowa, Powiśla i Starego Miasta, sadysta mordujący personel i pacjentów stołecznych szpitali, oraz Bronisław Kamiński, zwany katem Ochoty.

Wyrok na miasto

Niemcy zniszczyli ponad 80% zabudowy miejskiej, wysadzili wszystkie mosty i dworce, w gruzach znalazło się 90% obiektów zabytkowych i zakładów przemysłowych. Zburzono szkoły, szpitale, miejsca kultu religijnego. Na „ulicach” zalegało ok. 20 mln m³ gruzów, wśród których kryły się miny i niewypały. Zniszczenie gmachów i kamienic to był tylko jeden z aspektów niemieckiej polityki wobec niepokornego miasta, drugim była wypędzenie jego mieszkańców. Szacuje się, że w styczniu 1945 r. w Warszawie, na lewym brzegu Wisły, przebywało maksymalnie ok. 1000 osób.

Niemcy celowo dewastowali obiekty dziedzictwa polskiej kultury i historii, mające dla Polaków szczególną wartość: obalili kolumnę Zygmunta, rozjechali czołgiem płytę Grobu Nieznanego Żołnierza, wysadzili w powietrze Zamek Królewski i Pałac Saski. Wkrótce po upadku walk powstańczych na Starym Mieście spalili mieszczące się tam instytucje, m.in. Bibliotekę Ordynacji Zamojskiej, Archiwum Akt Dawnych oraz Archiwum Skarbowe. Wobec takiej skali zniszczeń perspektywa odbudowy wydawała się nierealna. Do zgruzowanej stolicy stopniowo jednak wracali jej mieszkańcy: życie wracało więc do miasta, zanim władze formalnie o tym zdecydowały.

Warszawa była najbardziej zniszczonym miastem w czasie II wojny światowej: zniszczeniu uległo od 60 do 80% tkanki miejskiej. W 2004 r. powołany przez ówczesnego Prezydenta Warszawy Lecha Kaczyńskiego Zespół ds. oszacowania strat wojennych Warszawy przygotował „Raport o stratach wojennych Warszawy”. Straty poniesione przez Warszawę oszacowano wówczas na 45,3 miliarda dolarów w przeliczeniu na kurs z 2004 r. Wyliczenia zespołu dotyczyły jedynie materialnych strat miasta.

Zarówno „kaci” powstania warszawskiego, jak i osoby odpowiedzialne za zburzenie Warszawy nigdy nie poniosły odpowiedzialności. Zburzona przez okupanta niemieckiego stolica państwa polskiego po wojnie powstawała z ruin dzięki wysiłkowi jej mieszkańców.

12 stycznia 2023 r. Prezes IPN dr Karol Nawrocki otworzył wystawę plenerową pt. „Gospodarka III Rzeszy”. Ekspozycja Biura Edukacji Narodowej IPN była prezentowana przed Domem Polonii w Warszawie od 12 stycznia do 1 lutego 2023

r. Została przygotowana w dwóch wersjach językowych: polskiej i angielskiej. [Więcej informacji o wystawie znajdują Państwo w poniższym linku.](#)

GOSPODARKA III RZESZY

WYSTAWA PLENEROWA

ul. Krakowskie Przedmieście 64
12 stycznia 2023
godzina 10:30

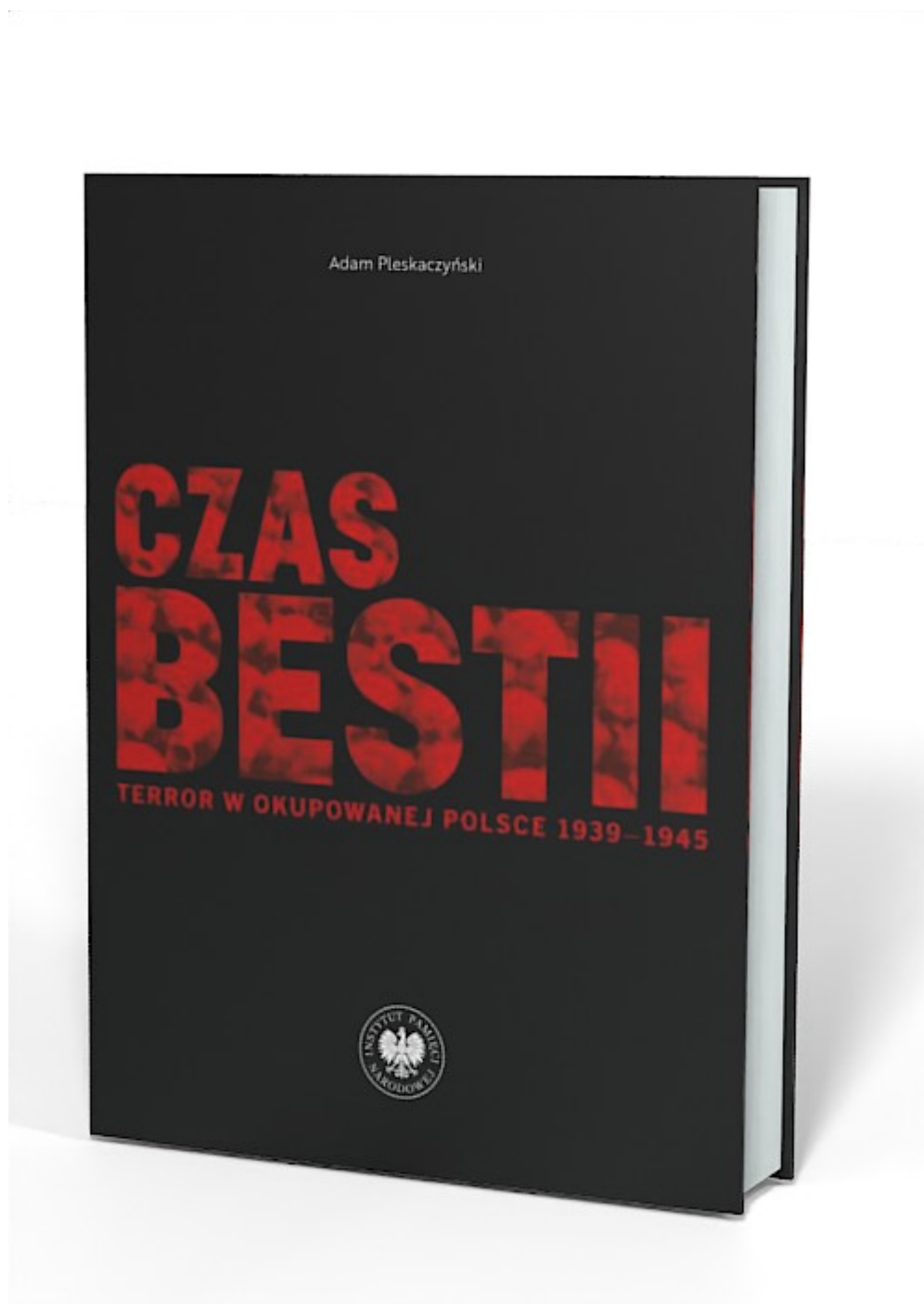

INSTITUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Plansza wystawy

W 2023 r. nakładem wyd. IPN ukazał się album pt. „Czas bestii. Terror w okupowanej Polsce

1939–1945” autora: Adam Pleskaczyński. Liczący 1200 archiwalnych zdjęć album jest największym wydanym zbiorem fotografii prezentującym oblicza niemieckiego i sowieckiego terroru na okupowanych w latach II wojny światowej ziemiach polskich. Przedstawiono w nim eksterminację polskiej inteligencji i ponurą codzienność okupowanej Polski: masowe egzekucje, aresztowania, pacyfikacje polskich wsi, ale również zagładę ludności żydowskiej, deportacje, wywózki na roboty przymusowe do Niemiec i do sowieckiego Gułagu, funkcjonowanie więzień i wszelkiego rodzaju obozów. Wyselekcjonowany materiał ikonograficzny został opracowany po przeanalizowaniu zawartości liczących kilkadziesiąt tysięcy zdjęć zbiorów Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej i wielu innych instytucji w Polsce i za granicą. [Niniejszy album można nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

czas-bestii-terror-w-okupowanej-polscejpg

W 2023 r. ukazał się edukacyjny komiks paragrafowy Powstanie Warszawskie. Tom II, który stanowi kontynuację przygód 17-letniej Zosi ps. „Oczko” i 15-letniego Janka ps. „Wydra”. Ich

historia w tym tomie rozpoczyna się 5 sierpnia na warszawskiej Woli, gdzie żołnierze batalionów „Zośka” i „Parasol” zapisują jedne z najpiękniejszych kart walk powstańczych. Oprócz starć frontowych, czytelnicy będą mogli także przyjrzeć się życiu i problemom cywili w walczącej Warszawie oraz emocjom im towarzyszącym. Książka zawiera na końcu materiał edukacyjny poświęcony powstaniu oraz biografie najważniejszych postaci. [Niniejszy komiks można nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

powstanie-warszawskie-tom-ii-komiks-paragrafowy.jpg

Zachęcamy również do zapoznania się z licznymi materiałami audio-wideo, artykułami naukowymi znajdującymi się w portalu przystanekhistoria.pl oraz na innych stronach IPN:

- Agnieszka Wygoda, [Kamień na kamieniu. Zniszczenie Warszawy po Powstaniu Warszawskim](#)
 - Infografika [„Plan Pabsta. Die Neue Deutsche Stadt Warschau”](#) (do pobrania)
 - Paulina Gołębowska, [Miasto skazane na śmierć](#)
- [Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala

Ruiny Zamku Królewskiego w czerwcu 1945 (zdjęcie z Archiwum IPN)

Pliki do pobrania

[Ewa Wójcicka o rozkazie zniszczenia Warszawy \(mp3, 4.27 MB\)](#)

[Ewa Wójcicka o rozkazie zniszczenia Warszawy \(wav, 31.34 MB\)](#)